

SZENTMÁRTONI JÁNOS
1956 a magyar művészetben

„Így bocskorosan ugye megnevettek, / hogy márványt törni hegynek indulok? / A számon pimasz mosolygás a jelszó, / füttyöm csibészes: én is feljutok!” – írta huszonöt évesen legelső versében egy egykori kadét és öttusázó: Gérecz Attila. A verset 1954 májusában vetette papírra a váci fegyházban, a „füveskerti” költők nagy ámulatára. Irodalomtörténeti tünemény ez a töredékben maradt életmű, hiszen Attila sportolónak készült, nem lírikusnak, de a börtön emberpróbáló közege és az egyazon időszakban ott raboskodó fiatal költőtársak titkos szimpóziumai ráébresztették költői őstehetségére is. 1956-ban számos irodalmárunk tett bátorságáról tanúbizonyságot, köztük nem egy élő klasszikusunkkal – de a forradalom egyetlen költő hősi halottja Gérecz Attila lett, aki az orosz tankok november 4-i bevonulásával a tollat fegyverre váltotta, és részt vett az egyre reménytelenebb utóvédharcokban. November 7-én egy géppuskasorozat terítette le a Lövölde térnél, amikor épp egy telefonfülkéhez osont, hogy felhívja az édesanyját. Példaértékű emberi és költői öröksége, az egykori költő- és rabtársnak, Kárpáti Kamilnak köszönhetően, mára némileg beépült kulturális köztudatunkba, de még koránt sincs a helyén. Holott emléktáblák, irodalmi állami kitüntetés, számos posztumusz kötet és róla szóló tanulmány őrzi a nevét, filmek és

monodrámák alkotóit ihlette meg sorsa és művészete, Ferenczi György és a Rackajam egy egész albummal vitte közelebb költészetét a blues-rajongó közönséghez is. Az irodalmi és történelmi tankönyvekben azonban a nyomát se lelmi huszonhat évvel a rendszerváltás után. Ahogyan 1956-ról is, valljuk be, meglehetősen homályos és hiányos információik vannak gyermekeinknek, a mai kamasz nemzedéknek. Mi lesz később? Az unokáinknak milyen tudást adunk így át? 1848 már a XIX. század második felében eleven történelemként és sorstapasztalatként ivódott bele a magyar nemzet idegrendszerébe, nem mellékesen művészeti, s főleg irodalmi alkotások által. Vajon elmondhatjuk-e ugyanezt 1956-ról a forradalom hatvanadik évfordulóján? Erős kétségeim vannak. Holott művészeink, ha megfélemlítve, bebörtönözve, üldözve, elhallgattatva is, de ugyanúgy átmentették számunkra az örökségét. Hogy 1989-ig erről csak hallgatni lehetett, nem változtat a lényegen. De ha a mögöttünk hagyott negyedszázadban végzett munkát kell mérlegre tennünk, igencsak okunk van a szégyenkezésre.

A 44. Tokaji Írótabor idén ezen gondolatok jegyében kíván méltóképpen tisztelni forradalmunk történelmi és szellemi nagysága előtt. Ezúttal azt járja körbe, hogy az 1956-os forradalom mennyire és milyen formában épült be művészeink alkotásaiba, a különböző művészeti ágakba, a középszintű irodalom- és történelemoktatásba. Vajon elégedettek lehetünk-e az eredménnyel? Jelen van-e kellőképpen huszadik századi történelmünk egyik legmeghatározóbb eseménye a kulturális és a társadalmi köztudatban?

*A 2015-ös Tokaji Írótabor záró napjának plenáris ülése,
 az elnöki asztalnál Kődöböcz Gábor és Oláh János (fotó: Sáray Ákos)*